

La sorprenent diversitat de papallones dels Comalats (sud de l'altiplà de la Segarra) (Lepidoptera)

Unexpected butterfly diversity in Comalats (southern Segarra plateau) (Lepidoptera)

Joan Carles Hinojosa

Institut de Biologia Evolutiva (CSIC-UPF), Passeig Marítim de la Barceloneta, 37; E-08003 Barcelona
sirsphingidae2@gmail.com

Key words: Lepidoptera, faunistics, Segarra, Catalonia, Iberian Peninsula.

Els Comalats és el topònim amb què es coneix el sud de l'altiplà de la Segarra, comprès entre el riu d'Ondara i la riera de Forès. Abasta un quadrant corresponent al sud-est de l'Urgell, sud-oest de la Segarra i nord-oest de la Conca de Barberà. Inclou les valls del Corb i el Cercavins, i comprèn altituds entre 350 i 869 m. Es tracta d'una àrea pobrament estudiada en termes lepidopterològics, situació que es pretén revertir, dins del que sigui possible, a partir d'observacions personals corresponents principalment a l'any 2013 (amb unes quantes del 2007, 2012, 2014 i 2015), gràcies a les quals s'ha configurat una taula dels ropalòcers que hi són presents.

Al nord, el territori presenta una orografia més suau i fàcilment cultivable, mentre que, a mesura que ens desplaçem cap al sud, el terreny es torna cada cop més irregular i difícil de cultivar, amb pendents i torrents continus. Als Comalats, s'hi inclouen els espais naturals de Granyena i de les obagues del riu Corb.

La vegetació presenta un mosaic molt característic, que combina els conreus de secà amb boscos d'alzina (*Quercus ilex*), predominants al sector més septentrional i sec; pinedes, predominants a la part meridional i compostes principalment per pi blanc (*Pinus halepensis*) (Fig. 1a), tot i que també s'hi troben la pinassa (*Pinus nigra*) i el pi roig (*Pinus sylvestris*), que només habita les parts més elevades i humides de les obagues del riu Corb, i, finalment, rouredes amb roure valencià (*Quercus faginea*) i roure martinenc (*Quercus humilis*), presents al llarg de tot el territori, tant soles com en combinació amb l'alzinar i la pineda. A la riba dels torrents no és rara la presència d'oms (*Ulmus minor*), freixes de fulla petita (*Fraxinus angustifolius*) i pollancre (*Populus nigra*) (Fig. 1b).

Les citacions s'han recollit a partir de tres localitats principals, ordenades de nord a sud: Granyena de Segarra (Torrent de Vilagrasseta, 31TCG40 i 31TCG50), Vallfogona de Riucorb (31TCG50) i Passanant i Belltall (Passanant, 31TCF49, i Fonoll, 31TCF59). La primera i l'última han estat ben sondejades, mentre que Vallfogona continua gairebé inexplorada. Per a la correcta identificació dels individus, pràcticament totes les espè-

Fig. 1 Aspecte de les localitats mostrejades: **a**, Zona boscosa a Fonoll, amb el torrent de Forès a la vall (esquerra); **b**, bosc a la riba del barranc de Vinyet, a Passanant (dreta).

cies han estat fotografiades i, en el cas del gènere *Pyrgus*, les espècies s'han determinat mitjançant l'estudi de les genitàlies.

El nombre d'espècies de ropalòcers trobats és de 93 i s'hi inclou alguna raresa, com *Iolana debilitata*. A més dels ropalòcers, s'ha decidit incloure-hi els heteròcers que s'han pogut identificar amb seguretat, alguns d'especial rellevància o difícils de localitzar al territori català, com *Graellsia isabellae*, *Hemaris tityus* o *Rhyparia purpurata*. La llista de ropalòcers i d'heteròcers es pot trobar a l'annex 1. Paral·lelament, a l'annex 2, hi figuren altres ropalòcers detectats en localitats limítrofes i que probablement es troben als Comalats.

Data de recepció: 13 d'octubre de 2016

Data d'acceptació: 11 de novembre de 2016

Annex 1 Taula de lepidòpters observats als Comalats. Per a la quadricula 31TCG50, hi ha una G si l'observació correspon a Granyena de Segarra i una V si és de Vallfogona de Riucorb.

31TCG40 31TCG50 31TCF49 31TCF59

HETEROCCERA

Erebidae

<i>Catocala conversa</i> (Esper, 1787)	+		
<i>Coscinia cribraria</i> (Linnaeus, 1758)			+
<i>Coscinia striata</i> (Linnaeus, 1758)		+	
<i>Euplagia quadripunctaria</i> (Poda, 1761)		+	
<i>Orgyia dubia</i> (Tauscher, 1806)		+	
<i>Orgyia trigotephras</i> Boisduval, 1828		+	
<i>Rhyparia purpurata</i> (Linnaeus, 1758)		+	

Geometridae

<i>Agriopsis marginaria</i> (Fabricius, 1776)			+
<i>Eurranthis plummistaria</i> (Villers, 1789)	+	+ (G, V)	

Lasiocampidae

<i>Lasiocampa trifolii</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)			+
<i>Psilogaster loti</i> (Ochsenheimer, 1810)	+		+

Noctuidae

<i>Oxicesta serratae</i> (Zerny, 1927)	+		
--	---	--	--

Saturniidae

<i>Graellsia isabellae</i> (Graëlls, 1849)		+ (V)	
<i>Saturnia pyri</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)		+ (V)	

Sphingidae

<i>Hemaris fuciformis</i> (Linnaeus, 1758)			+
<i>Hemaris tityus</i> (Linnaeus, 1758)			+
<i>Hyles euphorbiae</i> (Linnaeus, 1758)			+
<i>Macroglossum stellatarum</i> (Linnaeus, 1758)	+	+ (G, V)	+

Thyridae

<i>Thyris fenestrella</i> (Scopoli 1763)			+
--	--	--	---

Zygaenidae

<i>Zygaena lavandulae</i> (Esper, 1783)			+
<i>Zygaena occitanica</i> (Villers, 1789)			+
<i>Zygaena rhadamanthus</i> (Esper, 1789)			+

RHOPALOCERA

Hesperiidae

<i>Carcharodus alceae</i> (Esper, 1780)	+	+ (G, V)	+	+
<i>Carcharodus lavatherae</i> (Esper, 1783)			+	
<i>Erynnis tages</i> (Linnaeus, 1758)	+	+ (V)	+	+
<i>Hesperia comma</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Muschampia proto</i> (Ochsenheimer, 1816)			+	+
<i>Ochlodes sylvanus</i> (Esper, 1777)				+
<i>Pyrgus cirsii</i> (Rambur, 1839)			+	+

<i>Pyrgus malvoides</i> (Elwes & Edwards, 1897)			+	+
<i>Pyrgus onopordi</i> (Rambur, 1839)				+
<i>Spialia sertorius</i> (Hoffmannsegg, 1804)	+	+	(G)	+
<i>Thymelicus acteon</i> (Rottemburg, 1775)	+			+
<i>Thymelicus lineolus</i> (Ochsenheimer, 1808)			+	+
<i>Thymelicus sylvestris</i> (Poda, 1761)			+	
Lycaenidae				
<i>Aricia cramera</i> (Eschscholtz, 1821)	+	+	(G)	+
<i>Cacyreus marshalli</i> Butler, 1898				+
<i>Callophrys rubi</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	(G, V)	+
<i>Celastrina argiolus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	(V)	+
<i>Cupido argiades</i> (Pallas, 1771)				+
<i>Cupido minimus</i> (Fuessly, 1775)				+
<i>Cupido osiris</i> (Meigen, 1829)				+
<i>Favonius quercus</i> (Linnaeus, 1758)				+
<i>Glaucoopsyche alexis</i> (Poda, 1761)				+
<i>Glaucoopsyche melanops</i> (Boisduval, 1828)	+	+	(G)	+
<i>Iolana debilitata</i> (Schultz, 1905)	+	+	(G)	
<i>Lampides boeticus</i> (Linnaeus, 1767)				+
<i>Leptotes pirithous</i> (Linnaeus, 1767)				+
<i>Lycaena phlaeas</i> (Linnaeus, 1761)	+			+
<i>Lysandra bellargus</i> (Rottemburg, 1775)	+	+	(G)	+
<i>Lysandra hispana</i> (Herrich-Schäffer, 1852)	+	+	(G)	+
<i>Plebejus argus</i> (Linnaeus, 1758)				+
<i>Polyommatus daphnis</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)				+
<i>Polyommatus escheri</i> (Hübner, 1823)				+
<i>Polyommatus icarus</i> (Rottemburg, 1775)	+			+
<i>Polyommatus ripartii</i> (Freyer, 1830)				+
<i>Polyommatus thersites</i> (Cantener, 1835)				+
<i>Pseudophilotes panoptes</i> (Hübner, 1813)	+	+	(G, V)	+
<i>Satyrium acaciae</i> (Fabricius, 1787)				+
<i>Satyrium esculi</i> (Hübner, 1804)	+			+
<i>Satyrium ilicis</i> (Esper, 1779)				+
<i>Satyrium spini</i> (Fabricius, 1775)				+
<i>Tomares ballus</i> (Fabricius, 1787)		+	(V)	
Nymphalidae				
<i>Aglais io</i> (Linnaeus, 1758)	+			+
<i>Arethusana arethusana</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)				+
<i>Argynnis adippe</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)				+
<i>Argynnis aglaja</i> (Linnaeus, 1758)				+
<i>Argynnis niobe</i> (Linnaeus, 1758)				+
<i>Argynnis pandora</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)				+
<i>Argynnis paphia</i> (Linnaeus, 1758)				+
<i>Boloria dia</i> (Linnaeus, 1767)				+
<i>Brenthis daphne</i> (Bergsträsser, 1780)				+
<i>Brintesia circe</i> (Fabricius, 1775)				+
<i>Coenonympha arcania</i> (Linnaeus, 1760)				+

<i>Coenonympha dorus</i> (Esper, 1782)			+	+
<i>Euphydryas aurinia</i> (Rottemburg, 1775)			+	+
<i>Euphydryas desfontainii</i> (Godart, 1819)			+	+
<i>Hipparchia fagi</i> (Scopoli, 1763)			+	+
<i>Hipparchia fidia</i> (Linnaeus, 1767)	+	+	(G)	+
<i>Hipparchia semele</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Hipparchia statilinus</i> (Hufnagel, 1766)	+		+	(G)
<i>Issoria lathonia</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Lasioommata megera</i> (Linnaeus, 1767)	+		+	(G, V)
<i>Limenitis reducta</i> Staudinger, 1901	+		+	(G)
<i>Maniola jurtina</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Melanargia lachesis</i> (Hübner, 1790)			+	+
<i>Melanargia occitanica</i> (Esper, 1793)			+	
<i>Melitaea deione</i> (Geyer, 1832)	+			+
<i>Melitaea didyma</i> (Esper, 1778)			+	(G)
<i>Melitaea phoebe</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)			+	(G)
<i>Nymphalis antiopa</i> (Linnaeus, 1758)			+	
<i>Nymphalis polychloros</i> (Linnaeus, 1758)			+	(V)
<i>Pararge aegeria</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Polygonia c-album</i> (Linnaeus, 1758)			+	(V)
<i>Pyronia bathseba</i> (Fabricius, 1793)	+		+	+
<i>Pyronia cecilia</i> (Vallantin, 1894)	+		+	(G)
<i>Pyronia tithonus</i> (Linnaeus, 1771)			+	+
<i>Vanessa atalanta</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	+
<i>Vanessa cardui</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	+
Papilionidae				
<i>Iphiclides feisthamelii</i> (Duponchel, 1832)	+		+	(V)
<i>Papilio machaon</i> Linnaeus, 1758	+		+	(G, V)
<i>Zerynthia rumina</i> (Linnaeus, 1758)	+			
Pieridae				
<i>Anthocharis cardamines</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	(V)
<i>Anthocharis euphenoides</i> Staudinger, 1869			+	(V)
<i>Aporia crataegi</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Colias alfacariensis</i> Ribbe, 1905			+	+
<i>Colias crocea</i> (Geoffroy, 1785)	+		+	(G, V)
<i>Euchloe crameri</i> Butler, 1869	+		+	(G)
<i>Gonepteryx cleopatra</i> (Linnaeus, 1767)	+		+	+
<i>Gonepteryx rhamni</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Leptidea sinapis</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	(V)
<i>Pieris brassicae</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	+
<i>Pieris napi</i> (Linnaeus, 1758)			+	+
<i>Pieris rapae</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	(G, V)
<i>Pontia daplidice</i> (Linnaeus, 1758)	+		+	(G, V)

Annex 2 Altres espècies de ropalòcers detectades en municipis o zones limítrofs amb els Comalats i que cal recercar activament a la zona estudiada.

Carcharodus baeticus (Rambur, 1842) – Nord de Tàrraga (Urgell). Present regularment en baixes densitats.

Callophrys avis Chapman, 1909 – Veciana (Anoia).

Danaus chrysippus (Linnaeus, 1758) – Nord de Tàrraga (Urgell). Divagant. Observat en nombres considerables l'any 2009, tant adults com erugues, que s'alimentaven de matagós (*Cynanchum acutum*). Espècie invasora amb forta presència a Passanant.

Gegenes nostradamus (Fabricius, 1793) – Nord de Tàrraga (Urgell). Present regularment en aquesta àrea.

Melitaea trivia (Denis & Schiffermüller, 1775) – Bellmunt de Segarra (Segarra). Habita dalt dels altiplans, on, per la humitat, pot créixer *Verbascum*.